Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30451802

DISSERTATIO MEDICA

DE

METHODO MEDENDI MORBIS

QVAE ADSTRVIT:

PER MORBOS PRODVCI SALVTARES EFFECTVS

QVAM

PRAESES

ERNEST. GODOFR. BALDINGER

MEDICINAE DOCTOR

PVBLICE DEFENDET

RESPONDENTE

IODOCO EHRHART

MEMMINGA-SVEVO

MEDICINAE CVLTORE

IENAE, DIE XVI. MAII MDCCLXI.

EXCVDEBAT PETRVS FICKELSCHERR.

HOFFMANNVS

Med. Rat. Syſt.

Ineffabilis divina providentia merito celebranda, quae corporis noſtri machinam animalem, tam ſapienter potentiis et facultatibus inſtruxit motricibus, ut ipſe morbus, qui nunquam non cum laeſione functionum partium et vitae ſanitatiſque periculo accidit, ad expugnandam ipſam ſuam cauſſam ſuique curationem ſaepiſſime vergat, et vergere poſſit.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

VIRO
PERILLVSTRI EXCELLENTISSIMO
ATQVE
EXPERIENTISSIMO

CHRISTIANO ANDREAE COTHENIO

POTENTISSIMO PRVSSIAE REGI
A CONSILIIS INTIMIS ET ARCHIATRO PRIMARIO, EXERCITVVM REGIS ET ORPHANOTROPHEI POTZDAMPIENSIS MEDICO ORDINARIO, COLLEGII MEDICORVM SVPREMI DIRECTORI, COLLEGII MEDICO-CHIRVRGICI BEROLINENSIS DECANO, CIRCVLORVM DIVERSORVM PHYSICO, ACADEMIAE IMPERIALIS, REGIAE BEROLINENSIS ET COLLEGII SANITATIS SODALI
PRAECLARE MERITO

MEDICO SVMMO

ET DE TVENDA REGIS SANITATE
BENE MERENTI

PATRONO MAGNO ET OPTIMO

HASCE PAGELLAS SACRAS ESSE VOLVIT

TANTI VIRI

OBSEQVIOSISSIMVS CVLTOR

PRAESES.

PRAEFAMEN.

Q*uandoquidem hoc verum adfirmari poſſit, argumentum quod nunc ad ſcribendum elegi, ab aliis jam olim fuiſſe pertractatum, hoc tamen Vos lectores ſcire volui, me in eo potiſſimum adlaboraviſſe, ut, quod ea de re ſingulatim ſinguli explicatum dedere, junctim exſtaret atque ſic facilius perſpici poſſit. Quod ex antiquioribus venerandus medicinae parens, divus ille* Hippocrates, *ac qui eum ſat magnis voluminibus interpretari conatus eſt,* Galenus, *docuere atque magiſtra experientia literis conſignatum dedere, quodque ex recentioribus, viri et fama et doctrina conſpicui praeclara, idem cognovere, et ex his praecipui,* SYDENHAMIVS, STAHLIVS, HOFFMANNVS, BOERHAVIVS, RICHTERVS ac BRENDELIVS, Gottingenſes; CARTHEVSERVS, HAMBERGERVS *ac denique* GESENIVS *in ſcriptiuncula ſingulari docteque elaborata, illud omne nunc paucis reguſtare decrevi, ac quae de morborum ſanatione exinde haberi poſſunt, non modo evolvere ſed et*

artis uſu probare volui. Eo jam tempore, quo in academia Halenſi vitam viverem, ea quae ad meum pertinere videbantur argumentum, quaeque paſſim exſtabant, ſtudio collegi, ac ſic enata eſt opella, quam de die in diem politius limavi atque ut alii etiam perſequerentur lima, curavi.

Conſcripſeram quidem anno elapſo diſſertationem, quae titulum in fronte gerit: de effectibus ſalutaribus qui fiunt in morbis, *et quae publice defenſa heic Ienae a Viro Nobiliſſimo atque egregie docto F. G. Dietz, ſub meo praeſidio, ubi id inprimis egi, ut monſtrarem: non omnem morbum omni tempore omnino eſſe noxium. Sed tunc ſtatim in varias variorum reprehenſiones incurrebam, hinc, cum jam in eo ſim, ut morborum ſanationem exponam, quae adſertis meis debetur, omnino è re mea eſſe duxi, ad ea reſpondere, quae mihi fuere oppoſita, hoc autem adprime fieri poſſe putavi cum repetam atque uberius exponam ea quae hac de re dici merentur. En igitur B. L! quae ſit ratio, cur rem olim a me pertractatam nunc iterum diſquiſitioni meae ſubjiciendam elegerim. Quantum ego ſapere poſſum, cognitio effectuum, qui fiunt in morbis, quique ex actione morbidi in ſanas partes, et ſanarum in morbidas, concipiuntur, filum nobis praebet ariadneum in morbis curandis, et therapiae veterum, naturae viribus adcommodatae, prodit monumentum. Veram condere therapiam fuit animus, cuius ſpecimen nunc ſiſto. Vos L. cariſſimi conatuum meorum aequi ſitis judices, quod Vos unice rogo atque a Vobis impetratum volo Valete! Scribeb. in acad. Ienenſi, die XX. Aprilis MDCCLXI.*

Febris.

Febris.

§. I.

Ego quidem ſcio, magnam eſſe vim errorum in animos hominum, et neminem ad hanc diem uſque febris dediſſe definitionem, quae ſit explicita atque omnibus abſoluta numeris. Sed hoc meum non eſſe iudico, falſas nunc refutare opini[illegible] qui putant: febrim eſſe ſpaſmum periphericum cum pulſu mutato, et fuit HOFMANNVS qui primus eam haberet ſententiam, quam noſtris temporibus ſuam fecit *Clariſſ.* NIETZKI, ſed contra eam prolixe diſſeruit, Ill. NICOLAI, meus in medicina anteceſſor, et ſummus et ſingularis, cui et ſcire meum et felicitatem, quae hinc pendet, unice debeo, cuius videſis Abhandlung von den kalten Fiebern, in der Vorrede. Quanquam autem a ſententia abſim, febrim eſſe ſpaſmum periphericum, cum ille, ſi forſan adſit, pro effectu febris

febris potius habendus ſit, tamen ad ſententiam *Hoffmanni* deſcendo, quae in Med. Rat. his concepta legitur verbis: *licet febris humano generi tam infeſtus et pernicialis ſit morbus, hanc tamen peculiarem obtinet facultatem ut motu inteſtino et progreſſiuo, quo abſolvitur auctiori, cauſam ſuam deſtruat ac ſeipſum ſanare poſſit.* BOERHAAVIVS longe quidem aliter ſentit, is enim naturam febris in eo poſitam eſſe putat, ut concinne definiri queat, per velociorem cordis contractionem, cum aucta reſiſtentia ad capillaria, attamen concedit, febrim eſſe ſanationis cauſam et ſalutares febris effectus his exponit verbis Aphoriſm. DLXXXVII. *Febris effectus celerior liquorum expulſio, propulſio, ſtagnantium agitatio, omnium permiſtio, reſiſtentis ſubactio, coctio, ſecretio cocti, criſis ejus, quod ſtimulo et coagulo febrim produxerat.* STAHLIVM ac qui ejus adprobant placita, febrim definire per motum naturae ſalubrem, ſive naturae conamen ſalutare, quod ad corporis conſervationem tendit, hoc inter omnes conſtat. Eo, quo nunc vivimus tempore, eandem adprobat ſententiam HEBENSTREI[illegible] in therapia, typis nondum exſcripta, is enim dicit: *omnes febres ratione ultimi finis, quem natura intendit, ſunt ſalutares, nec malignis aut peſtilentialibus exceptis, utpote quae venenum quouſque modo ſanguine ſuſceptum vel ſponte natum, ſub forma carbunculorum, bubonum, expellunt, ſi vis vitae ſufficit.* Videatur et *Sydenhamius* Oper. p. m. 40.

§. II.

Laudandus venit etiam RICHTERVS Ill. qui in diſſ. de juſto febrium moderamine. Gott. MDCCLIII.

§. V.

§. V. erudite febrium ſalutares effectus explicuit. *Suppono*, inquit, *morboſi aliquid in corpore haerere, quod vitalem circuitum et commoda ab eo pendentia vario gradu intercipiens febrem excitat, quae alioquin a levioribus vitae erroribus nata, ſponte deflagrat et cito. Hoc morboſum ſive in ſolidis, ſive fluidis haerens leges circuitus turbet, ſine dubio eget correctione, qua ſenſim ad ſtatum naturalem et priſtina functionum obſequia redeat. Quodſi motu naturali morboſum illud non poſſit, vel ex latebris, quas occupat, expelli, vel expulſum et humoribus circumeuntibus mixtum, coqui ſatis et ſubigi in foco viſcerum, vel eluſis coctionum praeſidiis ex animalis oeconomiae finibus exturbari; ſpes juſta concipitur, fore, ut ſub auctiori cordis motu, ſub creſcente actione fluidorum in vaſa, vaſorum in fluida, molimen illud correctionis vel expulſionis ſuccedat, ſive ſub illa omnium miſcela et agitatione crudum, quod reſiſtit, vel aſſimiletur vel ſemicoctum exterminetur.* Illuſtris BRENDELIVS, qui cum inter vivos adhuc exiſteret, medicus aevi noſtri ſummus, quem, ob praeclara in medicinam merita, nunquam magni non faciam, eandem veritatem cognovit, quam in diſſ. de juſta methodi refrig. in morbis aeſtimat. Gott. MDCCLII. §. II. verbis expoſuit ſequ: - - *namque vt morbida materia, quae altius viſceribus impacta eſt, eliminetur, in confeſſo eſt, tum eam aptam fieri debere, ut excerni poſſit, id eſt, attenuari, a locis ubi adhaeret ſolvi, e connubio ſalubrium ſegregari: tum vias pariter ita expeditas reddi debere, atque emunctoria reſerari, ut excernenda libere dimittant. Neutrum vero horum aliter fieri poteſt, niſi per varios jugiterque repetitos ſolidorum pariter ac fluidorum motus*, qui ab irritatione rerum praeternatu-

 ralium

ralium orti, *has ipſas cum diſjungant abſtergantque, tum excutiant foraſque protrudant.*

§. III.

Erant qui variis contra me pugnarent argumentis, nec inter haec ultimum erat, quod nunc apponam. Adfirmabant autem: effectus ſalutares qui fiunt in morbis, per accidens tantum evenire, quod exinde cognoſci poſſit, cum nemo neget per anni ſpatium tot millia hominum morbo mori; quod neutiquam fieret ſi ex morbo effectus ſalutaris, ſed omiſere viri doctiſſimi, per anni ſpatium itidem aliquot millia hominum ex morbo convaleſcere, absque ullo medicaminum uſu, cujus ratio ex morbi ſtimulo atque ſic aucta vi corporis noſtri, concipitur. Qui me norunt omnes, eos non fugit, me in eo omnem collocare operam, ut eorum, quae vera ſunt in arte noſtra, cognitionem nanciſcar ſolidiorem, qui fit, ut plane alienus ſim ab omni contradicendi ſtudio, niſi veritas, et vis argumentorum, pro me militet, nec moveat me inclareſcendi cupiditas ea refellere, quae mihi inopinanti fuere oppoſita, ſed veri tantum amor, ſum enim certo perſuaſus, effectuum qui fiunt per morbos, cognitionem, multum adferre utilitatis in iis curandis. Quae autem §. I. II. ex variorum ſcriptis adduci neceſſe duxi, ea probant, omnes concedere, materiam quae febrim efficit, ita agere, ut ex ſtimulo, quo ſolida irritat, major ſolidorum in fluida actio, hinc morbidi mutatio, expulſio atque excretio iſtius, diverſa prout diverſa morbi materies, quod et RICHTERUS laudatus adfirmat l. c. ſequ: *quo major ex febre nata obſtru-*

obſtructio, eo major vis movens, ita ſenſim vincitur obſtaculum circuitus, et ſtagnantia attritu ſolvuntur, mixta cum coctis humoribus ſubiguntur, vel ſi incocti aliquid et noxii retinent, critice expelluntur, ſudore, lotio, alvo aliisque viis, hujus vel illius materiae morbificae excretioni opportunioribus. Sed nunc ad metam propius accedendum erit, ubi ex antecedentibus facili deducimus negotio: Febrim, ſi juſte incedit, atque typum exacte ſervat, non eſſe cohibendam, cum ſit praeſidium potius, quam ipſe morbus, hinc omnis medela, quae cum febris indole congruit, in eo abſolvitur, ut ejus typi habeatur ratio, hinc augenda febris, ſi juſto minor, tunc vero tantum imminuenda, ſi nimius calor non reſolutionem, cui vis ineſt remedialis, ſed deſtructionem indicat humorum plenariam, ex quibus ſimul cognitu erit facile, verum eſſe axioma quod STAHLIVS olim dedit: morbi materiam ex motu eſſe dijudicandam. Sunt febres quae nullis plane indigent remediis, quaeque ſponte in aegri ſalutem cedunt, quales ſunt v. c. ephemera unius vel plurium dierum, tertiana ſimplex, intermittentes quae verno tempore accedunt, ex ſanguineis pleraeque, et ex his illae inprimis, quae juvenibus familiares ſunt quaeque a plethora corpus liberant, nec non ex numero exanthematicarum nonnullae.

§. IV.

Febres quae quidem pejoris deprehenduntur eſſe indolis, non ob id, quod ſint febres, necant ſemper et mortem adducunt, ſed quia neque ſolida neque fluida qualitate ſunt praedita, quae ſufficit ad morbidum

 exter-

exterminandum, reciproca enim morbidi et iſtius quod ſanum exiſtit, requiritur actio, ut vero ſalus obtineatur, vires vigeant, neceſſe eſt. Conducunt ergo medicamina febribus, quae modo febrim augent, modo infringunt, nunquam vero, quae prorſus reprimunt, nam febrim febre curare convenit, quod et HEBENSTREITIVS l. c. demonſtratum dedit *theſis haec*, inquit, *febres eſſe criticas et pro motibus naturae ſpontaneis habendas eſſe, ſtabilienda eſt, tanquam principium primum, ex quo omnium febrium curationes fluunt, utpote quas medicus non impedit, ſed juvat, et intentionem naturae conjectura rationali adſequi tentat, ut medicamenta excogitet, quae hoc naturae opus ſublevare, et impedimenta, propter quae febres diuturnae ſunt, aut periculoſae evadunt, removere valeant.* HOFFMANNI verba, quae exſtant in Rat. Syſtem. utique digna judicavi, quae hoc loco adlegarentur: *pernicioſum omnino eſt molimen, febriles in ſalutem tendentes motus imprudenter medicina ſuſpendere, ſupprimere aut plane tollere velle. Secundandum potius naturae ſaluberrimum opus, quod per auctiorem progreſſivum humorum motum, ad correctionem et reſolutionem materiae morbificae ipſiusque tandem excretionem dirigitur.*

SCHOL.

Ex hac febres ſanandi methodo, facile perſpicitur, medicum eſſe et miniſtrum et dominum naturae, eſt enim ejus vires ita dirigere, ut ſalus obtineatur.

Febris

Febris Exanthematica.

§. V.

Quae generatim expoſita fuere (§. I. II. III.) ad febrium ſpecies nunc adplicemus. Agmen ducant exanthematicae, quae modo benignioris, modo autem pejoris deprehenduntur eſſe indolis. Omne harum febrium diſcrimen, quod ſenſus incurrit, poſitum eſt in diverſa exanthematum ſpecie, alia enim aliam induunt ſpeciem ceteroqui ſub eadem incedunt larva, notamus enim tempus ebullitionis, eruptionis et exſiccentiae, quae tempora ſervant omnes exanthematum ſpecies, petechiae nimirum, morbilli, purpura utraque, variolae, hoc tamen variolae peculiare habent, ut in illis quatuor obſervemus tempora, puſtulae nimirum eruptae, non ſtatim ſub forma ſquamarum ſiccarum decidunt, ſed in pus foedi odoris vertuntur. Febrium exanthemata nil eſſe aliud, niſi criſin metaſtaticam, qua cutem verſus morbidum deponitur, recte utique ſtatuo, et omnes in eo mecum conveniunt, exanthematum eruptionem eſſe motum, qui ſi debite ſuoque contingit tempore, morbum levat, quique ad ejus ſanationem multum valet. Eſt igitur in morbo febrili exanthematico, quaedam metaſtatica criſis, qua cutem verſus morbi materies propellitur ad eruptionem tendens, hinc ex morbo ſalus. Naturae effectum forſan Tu dicis B. L! ſed naturae actio, quae licet adeſſe debeat, nil niſi vera eſt reactio, hinc ipſe morbus naturae vires dirigit ita, ut ſalus obtineri queat. Quae cum ita ſint, non poſſum quin concludam, in exanthematum eruptione hoc tantum opus

eſſe medico, ut vires ad finem conſequendum dirigat, hinc modo convenit, omne quod deficit, augere, quodque modum excedit, infringere, nunquam vero actio, quae partim viribus morbidi, partim naturae viribus, hoc eſt, naturali quae reſtat conſtitutione, debetur, penitus ſufflaminanda. Favet nobis SYDENHAM, is enim Oper. p.m. 204. dicit: *indicationes* (in febre varioloſa) *curativae eo ſunt dirigendae, ut naturalis per puſtulas evacuatio rite adminiſtretur*, alibi vero ſcribit: *concoctionem ut acceleres, non ſatagendum neſcio quibus attemperantibus, ſed febris efferveſcentia tamdiu permittenda eſt, quamdiu ſalus aegrorum paſſa fuerit.*

§. VI.

Probe quidem ſcio I. A. WEDELIVM in diſſ. de vi naturae humanae medica, ſtare contra me, attamen concedit §. XX. quo activioribus ſalino-ſulphureis rarefactivis gaudeat materia morbida particulis, eo magis rarefactionem et acrimoniam et per conſequens, pulſum et calorem auctum conſurgere, et tunc, ſi ea permaneat in humoribus ita affectis proportio, ut praevalens ſit conſtitutio naturalis reſidua, tunc, inquit, febris *ſponte ſanatur*. Qui medicinam faciunt, dum morbis mederi ſtudent, quae dixi (§. V. et hac ipſa) artis uſu probant. Quamdiu enim tempus durat, quod ebullitionis vocare conſueverunt medici, parum propinare ſolent, elapſis vero aliquot diebus, appropinquante illo morbi ſtadio, quo exanthematum eruptio contingere ſolet, tunc moris eſt, medicaminibus uti, quae vim pellentem augent, ſi vis vitae non ſufficit; ſi nimis effloreſcunt exanthemata, quod fit

inpri-

inprimis, ſi variolae confluentes exiſtunt, tunc adhibere ſolent remedia, quae quodammodo ſedant. Stimulum deſiderant fortiorem, qui mixturis alexipharmacis, ſive bezoardicis tincturis uti ſolent, et pro meo quidem judicio, ſtimulus ex medicamine, tunc ſtimuli ex morbido vices explet, nam quaecunque vim augent pellentem, id praeſtant ob ſtimulum, quo vaſorum validiorem concitant motum, hinc in aprico poſitum eſt, medicamina, quae irritando agunt, morbidi corrigere inertiam, atque ſic majorem morbido conciliare vim, qua demum agat, ut vis vitae ad pugnam incitetur, neceſſe eſt. Sic nos longus rerum uſus docuit, camphoram prodeſſe, ſi longuor ex debili judicatur pulſu, jam vero compertum ſatis habemus, volatilem eſſe materiam exanthematum, quae qualitas volatica, ſi deficit, camphora reficitur.

Febris Inflammatoria.

§. VII.

Certam hujus febris notionem habes, ſi dicis, eſſe febrim quae naſcitur ex inflammatione partium noſtri corporis quarumcunque, ex quo apparet eſſe febrim ſymptomaticam. Sed non quaevis inflammatio febrim adducit, niſi obſtructio, ex ſanguine nata, paulo ſit major et pars affecta ſenſilis, hinc viſcera imprimis nobiliora, ut hepar, pulmo, nec non partes membranaceae, ut pleura et inteſtina, quippe quae ex membranis compoſita diverſis, prae ceteris inflammantur ſaepius. Quae autem in omni ſanguinis incenſio-

cenſione adeſſe debent, ſunt: ſtaſis, obſtructio, motus inteſtinus auctus, irritatio, hinc iſtius quod vaſa obſtruit, actio in vaſa intercluſa naturali major, hinc conatus ex ſtaſi ad expediendam ſtaſin. Breviter nunc: explicandum erit, quae in curanda inflammatione vel omitti vel tentari debeant. Adfirmo autem, et hic, ad febrim perſanandam et auferendam ſtaſin, opus eſſe ſtimulo, et decenti reſolutione, quibus rite ſeſe habentibus, ceſſabit inflammatio. Fac ceſſet decens reſolutio, tunc habebis ſcirrhum, ſive induratam partem, hinc nulla obtinetur ſalus, nullus ſi admittitur inteſtinus motus. Remedia igitur ſtrenua cenſeo, quae attemperando agunt, ſic enim diſcutitur ſtaſis et ſalva manet ſolidorum integritas, ſemper vero nocent, quae incendium penitus extinguunt. Quod ea quae adſerui, vera ſint, ex eo animadverti poteſt, cum ſaepius, ſi reſolutio eſt juſto minor, ſalibus mediis, ut tartaro vitriolato, arcano duplicato, tartaro citrato, et ſimilibus, diſcutienda ſit ſtaſis.

Febris Intermittens.

§. VIII.

Cum annum retro, in diſſertatione a me edita, effectus intermittentium quae ſanitati opitulantur, jam explicaverim, cumque praeterea GESENIVS ſeorſum hanc rem tractaverit in opella, quae in tabernis venum proſtat ſub titulo: *Verſuch einer Betrachtung der Wechſelfieber und ihrer Würckungen in die Geſundheit des menſchlichen Körpers.* Helmſt. 1752. 8vo. nimis forem lon-

longus, et a ſcopo mihi praefixo aberrarem nimis, ſi nunc ea iterum adponere vellem, tribus hinc, ut ajunt, verbis, rem omnem complectar. Concedunt HOFFMANNVS, STAHLIVS, RICHTERVS, BRENDELIVS aliique, nunquam ſine laude nominandi, viri, materiam febris in febre per varios repetitos motus atteri, coqui, ſubigi atque expelli, ſed legi merentur inprimis quae ſentiunt RICHTERVS ac BRENDELIVS, *hic* in diſſ. de juſta methodi refrig. aeſtimat. (§. III.) *ille* vero in diſſ. de juſto febrium moderamine (§. III et V.) Iam vero cum ipſa febris intermittens nil niſi motus dividens, febrim turbare neutiquam convenit, ſed modo juvare juvat, et de plurium conſenſu, quae attenuant ac dein per emunctoria cutis amandant, proſunt.

Dolor. Spaſmus.

§. IX.

Dolores et ſpaſmos ideo junctim tractare debui, cum cauſas habeant conſimiles ut iccirco una eademque methodo iis mederi poſſimus, totum enim rei diſcrimen in eo poſitum eſt, ut dolor ex fibra nervoſa, ſpaſmus autem ex fibra muſculari originem trahat, quae fibra in utroque caſu tenſa ſit, neceſſe eſt. Qui fiat, dolores ſymptoma eſſe morborum plerorumque, hoc dilucide ſatis jam explicui loco citato, ſed placet nunc dolorum inveſtigare differentiam. Nemo dubitat, quin pars nervoſa omnis dolore tangi queat, hinc cum tenſio nervi ſit vera et unica dolorum cauſa, illud omne quod nervos modo quocunque diſtentit, dolores efficit. Iam fac, ut idem

corpus, quod dolores commovet, verſus aliam partem quamcunque agat, et dolores dabit, loco quidem diverſos, ſed non ſpecie, haec ergo differentia notari vix meretur, unde ſimul adparet, dolores qui nonniſi loco differunt, medicaminibus ſanari poſſe iisdem. Quae circa dolores monui, ea et de ſpaſmis adfirmari poſſunt, modo fibra ſit muſcularis, omnis ergo dolor depellitur, et ſpaſmo auxiliatur, tenſione fibrarum ſublata, vel hoc ſi fieri nequit, fibra laxata, utrumque vero ex actione morbidi in fibram et reciproca fibrae actione in morbidum fieri poſſe, ego quidem judico.

Sunt ſpaſmorum plerique, qui ſua ſponte ceſſant ac nullis indigent remediis, id quod experientia edocti ſcimus. Cogita enim, vim fibrae, qua ſeſe contrahit, eſſe = lem X, fac doloris vel ſpasmi cauſam tendendo agere vi quae adaequat V, tunc fibrae actio in iſtud quod tendit, erit aequiparanda V, hinc vis qua fibra gaudet ſana, vi iſtius quod tendit duplo erit major, hinc fieri non poteſt, quin vis major minorem ſuperet, hinc tendens removeatur hinc utique ſalus; ſed fac corpus tendens in fibram agat vi = XI, tunc, cum vis corporis tendentis vi fibrae abſoluta ſit I major, fibra vel ſit laxa, vel rumpit, hinc dolor ceſſabit. Quod humorum ex ſtimulo affluxus major, dolores lenire poſſit, hoc jam olim monui. Ex hiſce cauſis factum eſſe mihi quidem videtur, ut permultos hac in re conſentientes habeam, ſic adfirmat *Sydenhamius* Oper. p. 40. arthritidem ſibimetipſi eſſe medelam atque praeſidium praeſtantiſſimum.

Qui

Qui plura ſcire cupit, in binis *Cartheuſeri* diſſertationibus, olim a me citatis, inveniet, qui ſine dubio rem acu tetigit.

Haemorrhagia.

§. X.

Profluit ſanguis, vaſis vel ruptis vel expanſis, utrumque vero cauſis debetur, quae vel extrinſecus vim vaſis faciunt, vel intra vaſorum cava habentur. Illud ſanguinis profluvium, quod oritur ex cauſa quae intra cavum vaſis haeret, nunc diligenter exquiram. Cum ſanguis profluere nequeat, niſi adſit apertura vaſis, facile colligitur, nullam oriri poſſe haemorrhagiam, niſi vaſorum reſiſtentia imminuta ſit, quae tunc imminuitur a ſanguine, ſi vel vitioſus eſt, vel copia peccat. Sanguis vitioſus tunc erit profluvii cauſa, ſi ex ſanguine, vel ſpiſſo, vel acri, naſcitur obſtructio, ex qua dein *vel in eo loco* ubi haeret, vaſis l. dilatatio, l. ruptura, l. eroſio contingit: *vel ſanguis* remotas verſus partes propellitur, unde vaſorum l. ruptura l. dilatatio fieri debet.

Si ex copia ſanguinis, vaſa vel diſtenduntur l. rumpuntur, tunc vel plethora vel rarefactio, l. plethora et rarefactio junctim adeſſe debent. Haec ſibi quaevis profluvii ſpecies vindicat, cum vero et propria et communia intueri opus ſit, paucis quod ſentio, dicam. Haemorrhagia, naſcitura ex cauſis quae intra cavum vaſis habentur, requirit

 ſem-

ſemper, ut in eo loco, ubi contingit, vaſorum adſit minor reſiſtentia, quicquid ergo hanc vel illam partem prae ceteris debiliorem magis reddit, illud efficit, vt ſanguis in hac parte, non vero alibi locorum, profluat, et haec cauſa dicitur *determinans*, quae rationem morbi ſufficientem continet. Haec ſubeſt ratio, cur non ſemper ex plethora et rarefactione haemorrhagia, et cur ab iisdem cauſis diverſa ſaepe. Cognitis iis, quibus vera debetur haemorrhagiarum origo, jam facile erit probare, quod haemorrhagia, qua talis conſiderata, ad cauſarum deſtructionem multum valeat. Si enim orta vel ex plethora, vel a ſanguine rarefacto, tunc profluvium ſuam minuit cauſam; ſi vero ex obſtructione nata, qualis v. c. haemorhoidalis fluxus, quatenus circuitum ſanguinis liberiorem reddit, prodeſt. Nolim ego hac in re multus eſſe, hinc ſufficiat dixiſſe, nullam haemorrhagiam, neque criticam, neque ſymptomaticam vere talem, penitus cohibendam eſſe, cum omnem haemorrhagiam cohibitam mors ſubitanea ſequatur, ſaltim ſtatus periculi haud expers.

SCHOL.

Scio quidem organicorum ſententiam, qua nimias haemorrhoidibus tribuunt laudes, ſed quis eſt qui non perſpiciat, me non ſequi eorum ſententiam.

Excre-

Excretio Viſcidi, Seri, Bilis, Puris cet.

§. XI.

Excernitur non modo ſanguis, ſed et *ſerum acre, viſcidum ejusque ſpecies omnes, bilis, ſemen corruptum* ex impuro coitu, verbo, fluidum noſtri corporis quodcunque, ipſa vero, excretio dicitur *critica, ſalubris*, ſi vires non amittit aegrotus, ſed recuperat. Iam vero uno adfirmant ore omnes, criticas morbidi expulſiones a vitae viribus unice pendere, quod cum aliter exiſtimem, in illud laborem inſumſi, ut monſtrarem, efficaciam quae vitae viribus adſcribitur, non ab hiſce ſolis, ſed a ſtimulo etiam, qui ex indole morbidi concipitur, pendere. Sic acris humor fibras pungit, vellicat, pituita vel lentor, qui adhaereſcit, ſtringit, hinc ex cauſa vtraque ſtimulus ad motum validiorem, qui ad ſuam exterminandam cauſam tendit, ex utriſque contractio, diverſa tamen, etenim ſi morbidum acre, tunc motus acerrimus ſi viſcidum iners, tunc permediocris.

Quodſi ergo fateri licet quod res eſt, morbi materies et in hiſce morbis ad ſanationem multùm valet, namque ut eliminetur morbidum, naturae vires nonniſi ex ſtimulo incitatae agunt atque ſic expellunt, qui fit, vt in morbis plerisque conveniens evacuatio, quae ſtimulo ex ſua cauſa debetur. De plurium ſententia morbus ille, quem gonorrhoeam vocant, peſtiferus habetur, qui humores deſtruit, ſolida erodit,

ſalubris nunquam, ſed neminem inveni qui neget profluvii qua talis ſalubritatem, etenim in gonorrhoea curanda hoc primarium exiſtit, ut profluvium rite ſuccedat, quodſi itaque ex diaetae vitio, medela perverſa, vel alia cauſa quacunque gonorrhoea forſan cohibita, tunc revocetur opus eſt, ceteroqui et hoc notum eſt, medicamina, quibus huic morbo mederi convenit, diureſin movere, ut tinctura tartari, antimonii, balſamus de copaiva, terebinthina, eſſentia ſuccini, pimpinellae. Ad hanc morborum claſſem pertinent excretiones per alvum, v. c. dyſenteria, diarrhoea, quae licet ſint ſymptomaticae excretiones, nunquam tamen ſiſti volunt nec ſinunt, ſed prudenter tolli.

Concluſio.

§. XII.

Quae dicenda reſtant hiſce continentur, mutationes quae in morbis fiunt, legibus teneri a quibus nunquam diſcedunt, quarum

1) *omnis morbi cauſa irritat et ſenſationem producit;*

2) *ex ſtimulo motus conſurgit, ſenſationi vel irritationi proportionatus;*

3) *qui motus proportionatus, judicatur conveniens.*

Iam undecim annos retro Ill. DELIVS, qui ob praeclara in medicinam merita magnam ſibi comparavit famam

famam primus invenit legem naturae: *omnem ſenſationem ſequi motum ſenſationi proportionatum, conformem*, quam Vir ille laudatus in Progr. ſingulari pluribus expoſuit verbis. Quaedam, quae ad meum pertinent argumentum, adlegare liceat ex §. IX. Progr. cit. *Convenientem eſſe motum puto, qui eſt medium ad finem conſequendum, hinc finalis, quo intenditur corporis perfectio, vel in conſervanda ſanitate, vel tollenda ſenſatione ingrata, et morbo. Conveniens utique eſt motus, ſi ad acre vel moleſtum aliquid forte in oculum illapſum abſtergendum oritur adfluxus lacrymarum. Tuſſis oritur inſignis, ſi in tracheam corpus peregrinum illapſum eſt. Oritur in trachea admodum nervoſa ſenſatio, hanc ſequitur motus ſenſationi conveniens, ut videlicet excernatur peregrinum corpus, moleſtam ſenſationem inducens liberamque reſpirationem impediens. Motus eſt finalis et conveniens, ſi poſt ſenſationem obſtructionis vel congeſtionis in tunicis mucoſis ſinuum et cavitatum oſſis frontis, ſphenoidalis, ethmoidolis, maxillarium ſequitur coryza. Fit reſolutio, et excretio, perfectio corporis.*

Vid. et BOERHAAVE Praelect. in propr. Inſtitut. P.I. Proleg. §.IV. ſq. *Venenum adſumtum eſt, pereundum homini, ſi vis eius aut in ſanguinem ſe penetret, aut diu in viſcera agere queat. Oritur vomitus, actum eſt id*

in omne, quod *praeſtiturus erat peritus medicus. etc.* Niſi omnia me fallunt, ſatis demonſtratum dedi, morborum cauſas agere ita, ut ſtimulus oriatur, qui dein ſantatis cauſa evadit, hinc morbum nunquam penitus eſſe cohibendum. Semper autem intellectam volo *actionem corporis in corpus*, ſive actionem morbidi in ſanas partes, ubi vis illius debet eſſe minor viribus ſanarum partium, quod et monuit Ill. DELIVS l. c. *Sed cave*, inquit, *ne ultra terminum fiat impetus. Ceſſabit ſenſatio, ſi ultra elaſticitatis gradum tenditur nervus.*

T A N T V M!

VIRO
DOCTRINARVM COPIA ET MORVM ELEGANTIA
CONSPICVO

IODOCO EHRHART

S. ET O.

PRAESES.

Si unquam voluptatem e re aliqua percepi, ſane nunc ex eo percipio, cum TIBI placuerit, Fautor aeſtumatiſſime, TE mihi comitem praebere in diſputando, qui fit, ut laetus atque alacer tempus adripiam, grates, quas TIBI debeo, exſolvere atque quanti TE faciam aperte fateri. Quem TE per ſemeſtre anni ſpatium ſatis habui cognitum, eum rogitabam, ut mecum cathedram conſcenderet, quippe cujus vis ingenii, adſiduitas, doctrina praeclara, eloquentia praeſtabilis ac morum denique ſuavitas, inter omnes conſtat. Deus optimus maximus apud TE ampliſſima fixit beneficia, qui inſuper patrem nactus, Virum in medicina et naturali hiſtoria egregium, cujus doctrinam ſingularem ſcripta lectione digna, et *Commercium Noricum* teſtantur; TV vero nil omiſiſti quod ad augendam cognitionem rerum medicarum facit. Iam olim Tubingae anteceſſores in medicina TIBI fuere Viri laude illuſtri atque doctrina exquiſita conſpicui, Excell. SIEGVART, GMELIN, MOEGLING, aliique nunquam ſine laude commemorandi, nunc vero ex binis jam annis auſcultator fuiſti attentus KALTSCHMIEDII, NICOLAI et FASELII, Virorum per orbem terrarum celeberrimorum, qui noſtram ornant Ienenſem.

Quae cum ita ſint, non poſſum, quin TIBI honores, quos dabit academia noſtra, et praemia quae patria tribuet, ex animo gratuler. De me illud perſuaſum habeas, in TE amando, me, quoad ſpirans ero, nemini poſthabendum fore. Fac valeas, vigeas ſemper, meique ſis memor. Scribeb. in Acad. Ienenſ. Die XVI. Maji MDCCLXI.

Heute da Hygäens Hand Dich krönet,
Und der Brüder froher Jubel tönet,
Blickſt Du auch im Schoſe ſaufter Freuden
Auf meine Saiten.

In der wahren Freundſchaft Heiligthume
Schallen ſie nur ſchwach zu Deinem Ruhme,
Doch wird das, was ſie Dir prophezeihen,
Die Wahrheit weihen.

Auf Dich wartet ſchon ein Chor von Armen,
Menſchen=Liebe reizet Dein Erbarmen,
Und die Krankheit flieht für Deinem Blicke
Furchtſam zurücke.

Welcher Gott, den ich von fernen ſehe?
Ja! er iſts, der Seegen von der Höhe
Neiget ſich mit glänzendem Gefieder
Auf Dich hernieder.

Er -- ich ſchweige. Laß dich Freund umarmen,
O was fühle ich in Deinen Armen,
Wirſt Du auch Dein Herz mir ferner ſchenken
Und an mich denken?

Mit dieſem wenigen wolte dem Hochedle[n]
Hochgelahrten Herrn Reſpondenten ſein[e]
Glückwünſche abſtatten, und ſich zu fernere[r]
Freundſchaft beſtens empfehlen

Deſſelben

aufrichtig ergebenſter Freund und gehorſamer Dien[er]

C. L. Cunradi,

d. A. W. B. aus der Graffſchaft Hohenloh.
OPPON.

VIRO

CLARISSIMO AC DOCTISSIMO AMICO AESTVMATISSIMO,

IODOCO EHRHART

S. P. D.

IO. ADOLPH. BEHRENDS

MOENO-FRANCOFVRTENSIS.

OPPON.

Inficias quamuis non ſim iturus, me munere opponentis abs TE demandato lubentiſſime fungi, mihique cum viro exercitatiſſimo rem eſſe; tamen non poſſum, quin TIBI Vir Doctiſſime ſignificem, quod neque demandata ſparta, neque ſententiarum ſtrenuus quis defenſor efficere poſſint, tale, quale TV iubes, vt ineam certamen; ſed ea potius, quae nos coniunxit amicitia. Pro hac inprimis, dein, quod me dignum cenſueris, qui TEcum publice ſermones caedam, gratiarum actionem non omitto. Merito, Amice Aeſtumatisſime, quum tam docte ac perite in eruditorum palaeſtra eſſaris, in TE admirando, laudibusque in extollendis TVIS, ſi Encomiaſten agere vellem, haud deſiſterem; quem vero tota TIBI concio erudita applauſu iam ſiſtit. Ceterum enixius rogo, vt me porro numero amicorum TVORUM adſcribere velis. Vale. dab. Ienae d. XIIII Maji CIↃ IↃ CCLXI.

VIRO

SINGVLARI ERVDITIONE, VIRTVTVM SPLENDORE AC MORVM DOCTRINA MAXIME CONSPICVO

IODOCO EHRHART

AMICO AD ARAS VSQVE COLENDO

S. P. D.

IOANNES GEORGIVS ECKARDT,

COBVRGO-FRANCVS.

SENTENTIARVM OPPVGNATOR.

Cum nunquam non maximae mihi voluptati ſit, TIBI, VIR CLARISSIME, meum teſtificandi amorem, TVAMque ego doctrinam haud ſane vulgarem, moribus coniunctam elegantiſſimis, iam dudum tanti faciam, nihil ut mihi ſit amicitia TVA iucundius; optatius itaque quid accidere mihi potuiſſet, cum in publicum me provocas certamen? Amicitiae numina violaſſem, niſi TALI AMICO, veritatis inueſtigandae cauſa mecum confligenti, laureum conuictus porrigerem ramum. In hoc certamine, quod totum humanitati eſt ac beniuolentiae, ſuum uterque implebit officium, ego admirando, ut amare videar, TV vero, VIR NOBILISSIME, amando, vt admirationem admittas. Perſuadeas TIBI velim, ex ſolidiſſima TVA, qua polles, quaque tela mea haud infixa depellis, eruditione in me potiſſimum fructus redundare. Plura quae dicam? VALE et VIVE, AMANTISSIME AMICE, et, vt in laudis TVAS excurram, permittas. Vt TV me ſemper ames votorum ſumma eſt. Dab. Ienae, III. Id. Maji, CIƆ IƆ CCLXI.